

ПОВІДОМЛЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Приймак І.В.**ад'юнкт кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського державного університету внутрішніх справ*

MESSAGE IN CRIMINAL PROCEEDINGS

*Pryimak I.**adjuncto of the department of criminal procedure and criminology
Lviv State University of Internal Affairs***Анотація**

В статті розглянуто інститут інформування учасників кримінального провадження. Наведено основні доктринальні підходи до визначення таких правових категорій як повідомлення, повістка та виклик. Розглянуто позиції щодо співвідношення повідомлення та виклику як суміжних категорій. Висвітлено специфіку системи заходів забезпечення кримінального провадження, а саме інформування учасників кримінального процесу у вигляді повідомлень.

Abstract

The article deals with the institute of informing participants in criminal proceedings. The basic doctrinal approaches to defining such legal categories as notice, summons and summons are outlined. Positions for correlating the message and the call as related categories are considered. The specifics of the system of measures for ensuring criminal proceedings, namely informing the participants of the criminal process in the form of communications, are highlighted.

Ключові слова: повідомлення, виклик, повістка, запит, процесуальний примус, заходи забезпечення кримінального провадження.

Keywords: notice, summons, summons, request, procedural coercion, criminal proceedings.

Вступ. Право на справедливий суд у кримінальному судочинстві, як міжнародно-правовий стандарт, слід визнати одним із основних прав людини, закріплених у міжнародних та внутрішніх правових актах, що втілює стандарти справедливого судового розгляду та гарантії, спрямовані на належний захист, користування та захист прав, свобод та інтересів особи. Право на справедливий судовий розгляд у кримінальному провадженні слід розуміти не лише у загальному розумінні, а й з точки зору судової процедури прийняття відповідного процесуального рішення на стадії досудового розслідування. Такі повноваження покладені на слідчого суддю, який, за винятком особистого ініціювання повістки в суд, виносить у суді рішення про застосування приводу, грошового стягнення, обрання (зміни) запобіжного заходу. Питання справедливого судового розгляду найбільш повно висвітлено у ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка є джерелом кримінального процесуального права в Україні [1], та в практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Дотримання положень цих положень слідчим суддею разом з іншими професійними учасниками кримінального провадження є умовою ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи у кримінальному провадженні.

Постановка наукової проблеми. Конституція України, проголошуючи найвищу цінність прав і свобод людини, покладає на державу обов'язок визнання, поваги та захисту цих прав [2]. Крім того, ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, та ст. 14 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визначено, що обме-

ження права особи на свободу та особисту недоторканність допускається лише у випадках, передбачених законом, та в порядку, чітко встановленому законом

З огляду на викладене, питання наукового дослідження повідомлення в кримінальному провадженні, визначення його місця в системі заходів, що обмежують особисті права та свободи учасників злочинних провадження стає надзвичайно актуальним. Аналіз розвитку наукової думки щодо вищезазначених та інших заходів забезпечення кримінального провадження дасть змогу з'ясувати не лише місце кожного з них у системі заходів процесуального примусу, розкрити їхні внутрішні закони, а й встановити зв'язок між оскарженням та негативними наслідками для учасників досудового кримінального провадження у випадку, якщо слідчий, прокурор, слідчий суддя не з'являються на законний запит

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальним у контексті досліджуваного питання є праці Ю.П. Аленіна, Ю.М. Грошевого, А.А. Благодар, Т.В. Боголюбської, В.І. Галагана, В.С. Зеленецького, З.З. Зінатуліна, О.П. Кучинської, Л.М. Лобойка, О.Р. Михайленка, О.Б. Муравіна, В.В. Назарова, В.В. Рожної, Т.В. Садової, С.М. Смокова, О.Г. Шило та ін., окремі дослідження яких присвячені характеристиці та класифікації заходів процесуального примусу.

Метою статті є розгляд правової природи повідомлень в кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Історія виникнення та розвитку інституту інформування учасників кримінального провадження, а також процесуа-

льна процедура повідомлення та інші важливі аспекти, пов'язані з цим правовим інститутом, тісно переплетені з іншими дискусійними проблемами кримінального процесу, які мають науковий характер: історичні форми кримінального провадження, співвідношення державних та приватних інтересів тощо.

13 квітня 2012 року Верховна Рада України прийняла новий Кримінальний процесуальний кодекс України, який набув чинності 20 листопада 2012 року. Цей Кодекс передбачає кілька глав, які були відсутні у КПК України 1960 р.

Згідно ч. 1 ст. 111 КПК України, повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальним актом, згідно з яким слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд інформує певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про процесуальне рішення або вжиті процедурні дії.

Відповідно до ч. 2 ст. 111 КПК України повідомлення учасників кримінального провадження щодо вчинення процесуальних дій здійснюється у разі, якщо участь цих осіб у таких діях не є обов'язковою.

У ч. 3 ст. 111 КПК України зазначено, що повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у випадках, передбачених цим Кодексом, у порядку, передбаченому главою 11 цього Кодексу, за винятком положень про зміст повідомлення та наслідки неприбуття особи.

Слід підкреслити, що відповідно до ч. 3 ст. 111 КПК України про кримінальне провадження повідомляється лише у випадках, передбачених цим Кодексом. При цьому не лише КПК України, а й інші закони, що є джерелом кримінального процесуального права, передбачають надсилання відповідних повідомлень зацікавленим особам.

У ч. 3 ст. 111 КПК України зазначено, що повідомлення в кримінальному провадженні здійснюється в порядку, передбаченому главою 11 цього Кодексу, крім положень про зміст повідомлення та наслідки неприбуття особи.

У ст. 133, 134 КПК України йдеться про: 1) виклик слідчого, прокурора під час досудового розслідування підозрюваного, свідка, потерпілого чи іншого учасника кримінального провадження для допиту чи участі в інших процесуальних діях; 2) викликає слідчого судді під час досудового розслідування або суд під час судового розгляду підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, потерпілого, його представника, якщо слідчий суддя або суд встановить, що є достатні підстави вважати, що така особа може надати докази, що мають відношення до кримінального провадження, або їх участь у провадженні є обов'язковими [3].

У частинах 1-8 ст. 135 КПК України визначає порядок проведення виклику кримінального провадження. Особу викликають до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повідомлення (повістки), надсилаючи її поштою, електронною поштою або факсом, здійсненням дзвінка по телефону або телеграмі. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повідомлення

вручається до повнолітнього члена сім'ї особи або іншої особи, яка проживає разом з ним, житлово-експлуатаційної організації за місцем проживання особи або адміністрації за його місцем роботи. Затриману особу викликають через адміністрацію ізолятора. Повідомлення про виклик неповнолітнього зазвичай вручається його батькові, матері, усиновлювачу чи законному представнику. Інший порядок вручення повістки допускається лише в тому випадку, якщо це передбачено обставинами кримінального провадження.

Повідомлення про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається відповідно до міжнародного договору про правову допомогу, згоду на який надала Верховна Рада України, а за відсутності такого - дипломатичним (консульським) шляхом. Особа повинна отримати повідомлення про виклик не пізніше ніж за три дні до дня, коли він зобов'язаний прибути на виклик. Якщо Кодексом встановлено строки дій, які не дозволяють здійснити дзвінок протягом зазначеного часу, особа отримує повідомлення про дзвінок або повідомляється про нього іншими способами якнайшвидше, але в будь-якому випадку, надаючи йому необхідний час, щоб підготуватися і прийти за викликом.

У частині 1-2 ст. 136 КПК України посиляється наявність підтвердження про отримання чи ознайомлення з її змістом особисто чи іншим способом. Належне підтвердження отримання особою повістки або ознайомлення з її змістом іншими способами - це запис особи, яка отримує повістку, у тому числі поштою, відеозапис про вручення особи повістці, будь-які інші дані, що підтверджують факт вручення повісток про повістку або ознайомлення з повісткою. Її зміст. Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд, електронну адресу, надіслану на таку адресу в повістці, вважається отриманою, якщо особа підтвердить її отримання відповідною електронною поштою.

Статтею 138 КПК передбачені поважні причини неприбуття на виклик особою. Такими причинами є: 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання; 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення; 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини); 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо; 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад; 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю; 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик; 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик [4].

Ознайомлення зі змістом вищезазначених статей дозволяє зробити висновок, що процедура, передбачена главою 11 КПК України, може застосовуватися лише для виклику слідчого, прокурора, слідчого судді, суду учасників процесу.

Аналіз заходів щодо забезпечення кримінального провадження, визначених ч. 2 ст. 131 КПК України, зазначено, що законодавець включає до цього переліку певні процесуальні засоби правового примусу держави, пов'язані з обмеженням прав і свобод особи. Виклик слідчим, прокурором, судом не є винятком. Такі заходи в КПК України отримали достатньо детальне регулювання в окремому спеціальному розділі 11 розділу II «Заходи щодо забезпечення кримінального провадження» [4] і тлумачаться вченими як заходи примусового характеру, передбачені КПК України, які застосовуються за наявності підстав та в установленому законодавством порядку. мета запобігання та подолання негативних обставин, які перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню кримінального провадження, та забезпечення його ефективності. Останнє посиляється на рішення кримінального провадження, про яке йдеться у ст. 2 КПК України, у розумний строк, відповідно до принципу процесуальної економії [5, с. 133].

Виклик слідчого, прокурора, судовий виклик за своєю суттю полягає в наполяганні на появі учасника кримінального провадження уповноваженою особою для здійснення відповідної процесуальної дії, але він не властивий примусовому характеру; з іншого боку, примус у вигляді можливості фізичного, морального чи матеріального впливу притаманні ймовірним наслідкам його невиконання - приводу, призначенню грошового стягнення та, якщо є підстави, відповідному запобіжний захід. Слід також зазначити, що вручення повістки слідчим, прокурором чи повісткою до суду не обмежує конституційні права особи. Справа в тому, що людина (можливо, проти свого бажання) зобов'язана діяти певним чином - прийти до виклику. У разі встановлення строків 91 КПК України для здійснення процедурних дій, які не дозволяють здійснювати дзвінок протягом визначеного часу, особа повинна одержати повістку про дзвінок або повідомити про це іншими способами, як тільки можливо, але в будь-якому випадку, надаючи йому необхідний час для підготовки та прибуття за викликом (ч. 8 ст. 135 КПК України). Крім того, особа має можливість не відповісти на дзвінок з поважних причин, відкритий перелік яких визначений ст. 138 КПК України (пункт 9 частини 1 статті 137 КПК України) [6]. Наявність такого заходу, як повістка до слідчого, прокурора, повістка до суду, а також обов'язок зацікавлених осіб бути присутніми на повістку - це звичайна суспільна необхідність у кримінальному провадженні.

Водночас, як справедливо вказує О.В. Шульга, елемент примусу у виклику до слідчого, прокурора, судова повістка настільки мало виражена, що, на думку вченого, не може бути підстав скеровувати його до заходів кримінально-процесуального примусу [7, с. 52].

Такий захід забезпечення кримінального провадження як виклик до слідчих, прокурорів, судові повістки з елементом примусу можуть бути пов'язані лише опосередковано, з точки зору негативних

наслідків у разі невиконання учасником кримінального провадження зобов'язань, визначених у ст. ст. 133, 134 КПК України.

Слід зазначити, що крім глави 6 КПК України, окремі глави кримінального провадження відносяться до інших глав КПК України. Наприклад, у статтях 276-279 глави 22 КПК України визначено: - випадки повідомлення про підозру; - зміст письмового повідомлення про підозру; - вручення письмового повідомлення про підозру; - зміна підозри. Статтею 213 КПК України встановлено обов'язок уповноваженої посадової особи повідомляти зацікавлених осіб про затримання особи. У ст. 253 КПК України визначено, що особи, чії конституційні права були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих дій, а також підозрюваний повинні бути повідомлені письмово прокурором або про його доручення слідчого. такого обмеження. Згідно ч. 1 ст. 290 КПК України, визнавши докази, зібрані в ході досудового розслідування, достатніми для підготовки обвинувального акту, прохання про застосування примусових заходів медичного чи освітнього характеру, прокурор чи слідчий від свого імені зобов'язаний повідомити підозрюваного, його захисника, законного представника та його законного представника про застосування примусових заходів медичного чи освітнього характеру, провести досудове розслідування та надати доступ до досудового розслідування матеріали.

На наш погляд, існування окремої глави 6 «Повідомлення» в КПК України потребує регулювання змісту кожного повідомлення, яке передається певною особою учаснику кримінального провадження іншими главами КПК України.

Висновки. Таким чином, визначений законодавчий захід забезпечення кримінального провадження - виклик слідчим, прокурором та судові повідомлення (ст. 133, 134 КПК України) є засобом забезпечення якнайшвидшої появи учасників кримінального провадження, викликаних до уповноваженої особи за проведення відповідних процесуальних дій. Виклик слідчому, прокурору, судовий виклик слід відрізнити від форми інформування учасника кримінального провадження як повідомлення. Досліджуючи виклик, можна розглядати його разом із повідомленням як елементом більш загального поняття - «інформації», в якому кримінальний процес розуміється як сукупність кримінальних процесуальних норм, що регулюють суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо форм інформації, процесуального порядку інформації, фіксує коло її учасників, їх права, обов'язки та законні інтереси та правові наслідки у разі невиконання таких вимог.

Аналіз законодавчих положень, що регулюють порядок здійснення виклику слідчим, прокурором, судом, а також наукових позицій щодо його сутності, дозволив виділити такі особливості, притаманні цій правовій категорії: - це форма повідомлення учасників кримінального провадження, визначених законом, що здійснюється уповноваженими особами у спосіб, чітко визначений КПК України. Повідомлення має

тимчасові та територіальні обмеження (повістка вручається не пізніше ніж за три дні до дня появи особи). У рамках міжнародної правової допомоги повістка про виклик особи, яка знаходиться за межами України, направляється до компетентного органу іноземної країни не пізніше ніж за шістьдесят днів до дня появи людини). Наслідком невиконання зобов'язання відповідати на виклик уповноваженої особи є кримінальна процесуальна санкція у вигляді виправдання, штрафу та, якщо є підстави, застосування запобіжного заходу.

Список літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004. (Дата звернення 10.04.2020).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>. (Дата звернення 10.04.2020).
3. Карпов Н.С. Повідомлення у кримінальному провадженні URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1361/>
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17>. (Дата звернення 10.04.2020).
5. Сухачова І.О. Нагляд прокурора за додержанням законів при використанні матеріалів оперативно-розшукової діяльності під час проведення досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ: Київ. нац. ун.-т ім. Тараса Шевченка МОН України, 2014. 224 с.
6. Кримінальний процес: підруч.; за заг. ред. В. В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. Київ: Центр навч. л-ри, 2013. 554 с.
7. Шульга О.В. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 255с.